

ZNA NSTVENI SKUP »SPLIT U PREPORODNO DOBA«

U Splitu je 8. i 9. studenog 1982. održan znanstveni skup u povodu 100. obljetnice ponarođenja splitske općine pod naslovom: *Split u preporodno doba*. Tako je obilježena 100. obljetnica pobjede narodnjaka na izborima za općinsku upravu Splita, izvojevanu u srpnju 1882. Skup su zajednički organizirali: Skupština općine Split, IRO Logos Split i Sveučilište u Splitu, odnosno Filozofski fakultet u Zadru.

Skup je započeo referatom Stijepa Obada koji je govorio o tri faze u ponarođenju splitske općine i time zapravo dao temeljne okvire njegovu radu. On je ukratko prikazao društveno-političko stanje Splita i Dalmacije u preporodno doba, s težištem na pobjedi narodnjaka 1882. kada su oni stekli važne pozicije u borbi s autonomašima. Nakon toga je Nevenka Bezić-Božanić govorila o stanovništvu Splita od 1870. do 1881. Istraživanje arhivske građe je otkrilo niz podataka o strukturi tamošnjeg stanovništva, njegovu zanimanju i običajima. Ona je istakla činjenicu da su se autonomaši nastojali kumstvima povezati sa splitskim težačkim i obrtničkim obiteljima, kako bi osigurali glasove na izborima. K tome, autonomaška je općina išla radi toga na ruku strancima. Tereza Ganza-Aras je ocrtala prilike splitskog područja u zadnjoj četvrtini 19. st. u kulturnoj razini, pismenosti, školstvu i crkvenim ustanovama. Analizirajući gospodarske prilike dolazi do zaključka da tada Split doživljava proces prerastanja u političko-gospodarsko središte pokrajine u uvjetima prodiranja kapitalističkih oblika rada i proizvodnje. Oliver Fio je govorio o pomorstvu Splita u desetljeću od 1880—1890. Tada je, ističe on, najveća pozornost bila usmjerena prema luci, a radilo se također i na osnivanju obalnih parobrodarskih društava u cilju oslobođanja od monopola privilegiranih društava u Monarhiji.

U svom referatu: »Associazione dalmatica i pad Antuna Bajamontija«, Duško Kečkemet je opisao komunalnu djelatnost ovog dugogodišnjeg načelnika Splita, istakavši njegove zasluge za izgradnju i uljepšavanje grada, ali i neurednosti u novčarskim transakcijama spomenute zadruge. Kada se zaoštrila borba autonomaša i narodnjaka u Splitu, Gajo Bulat je, analizirajući Bajamontijevo rukovođenje tim društvom, sustavno iznosio u javnost njegove propuste, nepravilnosti i protuzakonnosti. To je bio glavni razlog da je Zemaljsko vijeće u Zadru 1880. raspustilo splitsku općinu, što je mnogo pridonijelo pobjedi narodnjaka na izborima 1882. Nikša Stančić je podnio referat o značenju pobjede Narodne stranke na tim izborima za narodni preporod Dalmacije. Izložio je proces nacionalne integracije koji je u Dalmaciji nastupao sa stanovitim zakašnjenjem; najviše se očitovao kroz općinske i saborske izbore, čime su sustavno slabljene autonomaške snage. Pobjeda narodnjaka u Splitu značila je dovršenje preporodne faze hrvatske nacionalne integracije u dalmatinskom građanstvu.

Kako se pobjeda narodnjaka u Splitu odrazila na zbivanja u korčulanskom i dubrovačkom području izvijestio je Vinko Foretić. Ona je ondje naišla na znatan odjek u političkom i kulturnom pogledu. Zapravo je ona poticala tamošnje narodnjačke snage na daljnje uspješne napore. Dragutin Pavli-

čević je govorio o odjeku splitskih zbivanja u Banskoj Hrvatskoj. Iznio je niz slučajeva u kojima se isticalo veliko značenje izborne pobjede ne samo za Split nego i za Dalmaciju i cijelu Hrvatsku. Štoviše, neki su hrvatski pjesnici zanosno opjevali pohrvaćenje splitske općine.

Podnoseći skupu referat o Natku Nodilu kao idejnom začetniku preporoditeljskog pokreta u Splitu, Ivo Petrinović je istaknuo doprinos ovog preporoditelja razvoju nacionalne ideologije i njen utjecaj na kasnija zbivanja. Njegova je opće jugoslavenska misao bila suprotstavljena autonomaskoj, ali je istodobno utjecala na razvitak hrvatske nacionalne svijesti. Ante Marinović je analizirao »Un voto per l'unione« Koste Vojnovića, odgovor na Tommaseov poziv Dalmatincima (»Ai Dalmati«), kojim je on branio autonomiju Dalmacije. Vojnović je argumentarno branio misao sjedinjenja, predviđajući da bi Dubrovnik postao znanstveno, Zagreb političko, a Split trgovačko središte Trojednice. Zdravko Mužinić je referirao o Nikoli Ivanoviću kao borcu za narodni jezik u doba preporoda, prikazavši njegovu djelatnost i nastojanja u svojstvu profesora hrvatskog jezika u splitskoj »Velikoj gimnaziji«.

Josip Ante Soldo je podnio referat o ulozi svećenstva Splita u završnici borbe oko ponarođenja općine. Istaknuo je da je ovdašnji kler u početku bio uglavnom na strani autonomasha, a tek se od 1880. priklonio narodnjacima. Kroz »pohrvaćenje« crkava odnosno propovijedi na hrvatskom jeziku i jačanje glagoljice dao je svoj obol stranačkoj borbi u Splitu. Šime Peričić je referirao o društvima u Splitu i okolici oko 1880. Naime, ovdje su postojala društva obiju stranaka, a neka su se i osnivala u to doba; narodnjačka su društva preotimala s vremenom primat autonomaskima i na taj način podizala hrvatsku svijest u ovdašnjem pučanstvu. Pojavu splitskog »Naroda« i pitanje daljnjeg očuvanja jedinstva u Narodnoj stranci izložio je Ivo Perić. Poslije pohrvaćenja splitske općine stranka je prividno ojačala, pa je Gajo Bulat pokrenuo ovo glasilo. Međutim, umjesto željenog stranačkog jedinstva, ono je izazvalo stanovite unutrašnje polemike. Ipak, do rascjepa nije došlo, a list se održao zahvaljujući nastojanjima Mihe Klaića. Dinko Foretić je govorio o radničkom pokretu u Splitu od 1871. do 1898. U tom razdoblju su osnovana neka društva koja su okupljala radnike i težake radi zabave i obrazovanja, ali i uzajamne pomoći u slučajevima bolesti, nezaposlenosti i smrti. Među radništvom razvila se tada veća aktivnost, napose štrajkovima, proslavama Prvog svibnja i borbe za 10-satno radno vrijeme.

Posebnu skupinu čini nekoliko referata o kulturnom životu Splita u tom razdoblju. Petar Šimunović osvrnuo se na polemiku s početka našeg stoljeća o uporabi oblika imena Split—Spljet. Objasnio je kako je došlo do nametanja tobože književnog oblika Spljet, zbog čega je taj morao ustupiti mjesto jedino ispravnom, tradicionalnom pučkom obliku Split. Cvito Fisković je izvijestio o Vicku Marinoviću, splitskom graditelju, istaknuvši njegov preporodni duh i djelatnost. Kruno Prijatelj je govorio o slikarstvu Splita u preporodno doba, konstatirajući da se borbena faza preporodnog razdoblja malo osjetila u slikarstvu grada, ali se nakon pobjede narodnjaka na tom polju opaža očit procvat. Tihomil Maštrović izvijestio je o go-

stovanju Hrvatskoga narodnog kazališta iz Zagreba u Splitu 1893. zaključivši da je to nesumnjivo bio značajan povijesni čin i jedna od najkvalitetnijih manifestacija naše kazališne i kulturne uzajamnosti. Žarko Dadić je prikazao neka nastojanja za objavljivanje prirodnoznanstvenih radova na hrvatskom jeziku u Splitu u to doba. Ti pokušaji bili su među prvima takve vrste u našoj zemlji, ali su isto tako značajni i zbog domaće terminologije. O Dioklecijanovoj palači, Solinu i drugim političkim mitovima Narodne stranke u Splitu govorio je Ivan Pederin; to je bilo jedno od sredstava narodnjaka u borbi s autonomašima. Ivan Bošković je izvijestio o odjeku pobjede narodnjaka u splitskom glazbenom životu, istaknuvši njegov polet i razvoj upravo od toga trenutka.

Ovaj skup je u cijelosti ispunio nakanu organizatora da se obuhvati cjelina problematike hrvatskoga narodnog preporoda u Splitu s težištem na pobjedi Hrvata na općinskim izborima 1880, gledana kroz gospodarske, kulturne, socijalne i političke aspekte. Naime, referati su doista istraživačkog karaktera, a time i znanstvenih domašaja, te omogućavaju temeljitije poznavanje povijesti Splita i Dalmacije u to doba; obradom pojedinih osoba, događaja ili problema suvremenim metodičkim pristupom revalorizirana je mnoga preporodna problematika. Zato je sasvim prirodno da se nadopunjeni i prošireni referati, opremljeni znanstvenim aparatom, tematski usklađeni tiskaju u posebnom zborniku.

Šime Peričić

ZNANSTVENI SKUP »MISAO I DJELO IVANA STOJKOVIĆA«
26.—28. V 1983.

U Dubrovniku se od 26. do 28. svibnja 1983. održao međunarodni znanstveni skup o dominikancu Ivanu Stojkoviću (1390/95—1443). Organizirali su ga Hrvatska dominikanska provincija, Kršćanska sadašnjost i Institut za crkvenu povijest pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Poslije svečanog otvaranja i prigodnih pozdravnih govora sudionici su saslušali najprije predavanja koja su se ticala povijesnog okvira Stojkovićeve vremena: Tomislav R a u k a r, Društveni razvoj u Hrvatskoj u XV stoljeću; Josip L u č i ć, Dubrovnik u Stojkovićevo vrijeme: ekonomsko-političke prilike; Miljenko F o r e t i ć, Dubrovnik u Stojkovićevo vrijeme: kulturno-znanstvene-duhovne prilike.

Slijedila su izlaganja o samom Stojkoviću: Ivica T o m l j e n o v i ć, Prilozi biografiji I. Stojkovića; Guy B e d o u e l l e, Ivan Stojković u rukama povjesničara; Ante B i l o k a p i ć, Hrvati o Ivanu Stojkoviću; Alois K r c h n a k, Godina nastanka Stojkovićeve traktata »De Ecclesia«; Mate L u k a č, Stojkovićeve knjiznica.

Teološkom Stojkovićevo djelu posvećene su teme: Marie-Humbert V i c a i r e, Dominikanci i crkveni sabor u vrijeme I. Stojkovića; Yves C o n g a r, Mjesto Ivana Stojkovića u povijesti ekleziologije; Bonaventura D u d a, Biblijska hermeneutika Ivana Stojkovića; Aldo S t a r i ć, Glavni elementi Stojkovićeve ekleziologije; Amedeo M o l n a r, Husitska misao u interpretaciji I.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR

Ivan KAMPUŠ
Bernard STULLI
Jaroslav ŠIDAK

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Jaroslav ŠIDAK

KOREKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Savez povijesnih društava Hrvatske
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Časopis izlazi jednom godišnje

Pretpate i narudžbe šalžite na adresu:

Savez povijesnih društava Hrvatske, Zagreb, Krčka 1

Cijena ovog broja iznosi 500 din.

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SRH — VII.

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — travanj 1984.